

правоохоронну діяльність. Застосування наочних моделей психологічного впливу сприяє формуванню просторового мислення та більш ґрунтовного підходу до використання тактичних прийомів, що базуються на психологічних засадах.

Список літератури: 1. Белкин Р.С. Курс криминалистики. Т.3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. М., 1997. 2. Быховский И.Е. Процессуальные и тактические вопросы проведения следственных действий: Учебное пособие. Волгоград, 1977. 3. Васильев А.Н. Тактика отдельных следственных действий (библиока следователя). М., 1981. 4. Лукьянчиков Е.Д., Кузьмичев В.С. Тактические основы расследования преступлений: Учебное пособие. К., 1989. 5. Ратинов А.Р., Ефимова Н.И. Психология допроса обвиняемого: Метод. пособие. М., 1988. 6. Селиванов Н. Критерии допустимости применения тактических приемов при расследовании // Законность. 1994. №4. 7. Етичний Кодекс працівника органів внутрішніх справ України: Рішення Колегії МВС України №7 км /8 від 5 жовтня 2000 р.

Надійшла до редколегії 23.10.04

О.В. Гамаль

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Демократизація суспільно-політичних процесів в Україні та переорієнтація діяльності правоохоронних структур на забезпечення перш за все прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин, закріплені Конституцією України, детермінують певні зміни у діяльності органів внутрішніх справ, пов'язані, у першу чергу, з підвищенням вимог до якості професійної діяльності персоналу, зростанням продуктивності праці, впровадженням новітніх технологій та форм організації службово-трудової діяльності. Все це обумовлює необхідність використання у сучасній роботі з персоналом органів внутрішніх справ, у тому числі і з працівниками апарату досудового слідства, науково обґрунтованих та найбільш раціональних форм, методів та засобів організації праці, управління службово-трудовими колективами, стимулювання високої результативності діяльності тощо.

Важливішим напрямком наукової організації праці слідчих є раціоналізація режиму їх праці та відпочинку. Раціоналізація режиму праці слідчих передбачає, перш за все, створення необхідних умов для збереження та підтримання на високому рівні працездатності слідчих у процесі виконання ними своїх оперативно-службових завдань. Аналізуючи проблеми працездатності слідчих у сучасних умовах реформування органів внутрішніх справ, необхідно відзначити, що в науці існує багато визначень даної категорії. Деякі автори отождествлюють працездатність із продуктивністю праці. Так, С.О.Косилов визначає працездатність як здатність людини більш-менш тривалий час виконувати певну роботу з дотриманням відповідних кількісних і якісних її показників [1, с.25]. Схоже визначення дають В.П.Загрядський та А.С.Сгоров, які під працездатністю розуміють здатність людини до виконання конкретної діяльності в рамках заданих часових лімітів і параметрів ефективності [2, с.31]. Інші автори під працездатністю людини розуміють максимальні функціональні можливості її

організму для виконання конкретної роботи. Зокрема, Г.Леман характеризує працездатність максимумом роботи, який може виконати людина [3, с.39]. І.М.Сфимов вважає, що працездатність – це потенціал властивостей і якостей, які характеризують стан організму відносно його готовності до трудової діяльності [4, с.23]. С.Л.Ільїн під працездатністю розуміє стан систем організму, їх готовність виявити максимум своїх можливостей [5, с.54]. Третя група вчених (зокрема, Г.А.Стрюков та М.А.Грицевський) вважає доцільним термінологічно відокремити працездатність як продуктивність, ефективність діяльності і працездатність як психофізіологічний потенціал робітника, оскільки, по-перше, достатній рівень продуктивності праці може зберігатися за умови різкого зниження працездатності; і, по-друге, у виробничих умовах людина звичайно не працює на межі своїх можливостей, а використовує їх частину, рівномірно розподіляючи протягом робочого дня [6, с.60].

Різноманітність визначень категорії «працездатність» обумовлена, на нашу думку, тим фактом, що остання є предметом вивчення багатьох наук – економіки, соціології, фізіології та психології праці тощо. Дослідження проблем працездатності слідчих у контексті проблем управління органами внутрішніх справ вимагає виокремлення управлінсько-правового аспекту даного феномену, який, у свою чергу, можна розглядати з об'єктивного та суб'єктивного боку. З об'єктивного боку, як ми вважаємо, працездатність слідчих органів внутрішніх справ необхідно розуміти як динаміку продуктивності їх службово-трудової діяльності за певний проміжок часу (добу, місяць, рік тощо). З суб'єктивного боку працездатність слідчого являє собою сукупність функціональних можливостей слідчого (стан його здоров'я, рівень розвитку професійно значущих психофізіологічних та соціально-психологічних якостей тощо), які обумовлюють здатність працівника до продуктивної службово-трудової діяльності.

Одним з головних показників працездатності слідчих є рівень продуктивності праці, який вимірюється кількістю одиниць роботи, що виробляється за одиницю часу. Рівень працездатності може також характеризуватися кількістю часу, що витрачається слідчим на виконання одиниці праці (тривалість виробничих операцій), а також у певній мірі й якістю виконаної роботи [7, с.177].

Рівень працездатності людини, тобто її здатність виконувати певний обсяг роботи певної якості за певний період часу, не є постійним у різні періоди робочого часу, а змінюється під впливом цілого ряду факторів. Головною причиною непостійності ступеня працездатності протягом робочого дня, тижня, місяця, року є зміни у характері протікання фізіологічних та психічних функцій в організмі працівника. Ці зміни уявляють собою реакцію організму на різноманітні зовнішні подразники, на вплив на нього широкого комплексу факторів зовнішнього середовища. Працездатність кожної людини має межу, що визначається втомою та її наслідками. Відчуття втоми та пов'язане з ним припинення різних видів діяльності є ефективним механізмом, що попереджує перевтому організму. Цей механізм включається задовго до повного виснаження нервової системи та інших органів. Відпочинок, який відповідає здійсненому зусиллю, що викликало

втому, у нормі призводить до зникнення втоми. Якщо щоденні зусилля перевищують можливості відпочинку, людина поступово приходить до стану хронічної втоми, яке характеризується частим виникненням відчуття знемоги, відсутністю інтересу до роботи, психічною збудливістю, схильністю до головних болів, відсутністю апетиту, безсонням [8, с.209]. Стан хронічної втоми призводить до підвищення кількості невиходів на роботу за хворобою, втім їх дійсною причиною є не стільки хвороба, скільки невідкладна потреба у відпочинку [9, с.21–24].

Найбільша ефективність виробничої діяльності людини може бути досягнутою не за безперервної роботи, а за оптимального чергування праці та відпочинку. У зв'язку з цим наукова організація роботи слідчих органів внутрішніх справ України потребує встановлення раціональних режимів праці та відпочинку, які необхідно розуміти як таке чергування періодів роботи та відпочинку, за якого досягається високий рівень працездатності та продуктивності праці й оптимальний стан здоров'я працівників. Як свідчать результати досліджень впливу можливості працівників органів внутрішніх справ відпочити після напруженої праці на їх захворюваність, пов'язану із тимчасовою втратою працездатності, серед працівників, яким не надаються дні відпочинку після напруженої праці, спостерігається більша інтенсивність захворюваності, ніж серед працівників, яким відповідні дні відпочинку надаються. Крім того, більша залежність захворюваності із тимчасовою втратою працездатності від ненадання відповідних днів відпочинку спостерігається у працівників органів внутрішніх справ віком 20-29 років [10, с.67], тобто у віковій групі, яка сьогодні складає основну частину персоналу досудового слідства. Крім того, результати спеціальних досліджень свідчать, що після чергової відпустки високу працездатність 61,5 % обстежених працівників органів внутрішніх справ зберігають лише протягом півріччя, а в подальшому такі працівники зазнають зниження працездатності та підвищення захворюваності із тимчасовою втратою працездатності [10, с.67–68]. Що ж стосується структури захворюваності, то в літературі є дані щодо того, що розповсюдженість нервово-психічних захворювань серед особового складу органів внутрішніх справ вище, ніж серед населення, і складає 29,6 хворих на кожну 1000 працівників, причому мова йде лише про так звану госпіталізовану захворюваність, тобто про ті випадки, в яких прояви хвороби мали виражений характер та потребували лікарського втручання [11, с.110]. Аналіз зазначених даних свідчить, що актуальним напрямком наукової організації праці в апараті досудового слідства є гнучкий диференційований підхід до режиму праці та відпочинку слідчих. Слідчим, які скінчили провадженням більш ніж 40 кримінальних справ на рік, необхідно надавати додаткову відпустку терміном 5 календарних днів. Слідчим, які скінчили провадженням більш ніж 50 кримінальних справ на рік, надавати додаткову відпустку протягом 10 календарних днів. Доцільність даного заходу пояснюється наступним. По-перше, завдяки встановленню додаткової відпустки слідчі органів внутрішніх справ матимуть можливість більш повно відновити свою працездатність; по-друге, даний захід може використовуватись як додатковий засіб оптимізації дія-

льності слідчих підрозділів та сприяти використанню слідчими схованих резервів робочого часу.

Іншим засобом задоволення потреби працівника у відпочинку під час трудової діяльності є організація кімнат емоційно-психологічного розвантаження, під якими розуміють спеціально обладнані кімнати відпочинку, метою створення яких є вплив на людину особливо організованими подразниками для зняття виробничої втоми. У кімнатах емоційно-психологічного розвантаження забезпечуються найбільш сприятливі умови для психічної саморегуляції, а саме: відключення від звичних умов праці, створення комфортного мікроклімату, стимуляція ефективного м'язового розслаблення. Наявність кімнат емоційно-психологічного розвантаження дозволяє проводити наступні заходи: відновлення психоемоційного стану та працездатності в осіб, що знаходяться у стресовому стані; групове навчання прийомам саморегуляції (прийоми нервово-м'язової релаксації, аутогенне тренування, спеціалізовану гімнастику); покращувати психологічний клімат у колективах; отримувати оздоровчий ефект за рахунок проведення лікувально-профілактичних заходів; сприяти естетичному вихованню працівників.

Головним критерієм ефективності наукової організації праці слідчих є підвищення рівня продуктивності їх службово-трудової діяльності. Даний критерій повинен враховуватись під час кінцевого оцінювання комплексу раціоналізаторських заходів, включаючи і раціоналізацію режимів праці та відпочинку. Як ми вважаємо, застосування викладених вище пропозицій у практиці роботи з персоналом апарату досудового слідства системи МВС України дозволить не лише оптимізувати продуктивність їх діяльності, але й створить необхідні умови для підвищення змістовності даної професії, підвищення задоволеності працівників від виконання своїх службово-трудових обов'язків та підвищить мотивацію слідчих до високоякісної, високоефективної діяльності.

Список літератури: 1. Косилов С.А. Очерки физиологии труда. М., 1965. 2. Егоров А.С., Загрядский В.П. Психофизиология умственного труда. М., 1973. 3. Lehman H.C. Age and Achievement. Princeton, 1953. 4. Ефимов М.И. Проблемы обеспечения оптимальной работоспособности работников в новых условиях хозяйствования // Актуальные проблемы психологии труда: Материалы научно-методической конференции. Саратов, 1983. 5. Ильин Е.Л. Мотивы человека: теория и методы изучения. К., 1998. 6. Стрюков Г.А., Грицевский М.А. Психофизиологическая характеристика деятельности оператора автоматизированного химического производства /Психофизиология труда операторов автоматизированного производства /Под ред. А.С.Емельянова. М., 1974. 7. Основы научной организации труда: Учебн. для экон. вузов и фак. /Под общ. ред. Ю.Н.Дубровского. М., 1971. 8. Психология труда: Учеб для студ. высш. учеб. заведений/ Под ред. А.В.Карпова. М., 2003. 9. Розенблат В.В. Проблема утомления. М., 1975. 10. Лисин В.В., Сельцовский П.П., Болшев В.Н. «Факторы стресса» и заболеваемость с временной утратой трудоспособности сотрудников органов внутренних дел//Проблемы профилактики дезадаптации и профессиональной деформации у сотрудников органов внутренних дел: Сб. научн. тр. М., 1993. 11. Виноградов М.В. Проблемы распространенности, диагностики и профила-

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИРОДООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

иконуючи правоохоронні функції в межах охорони громадського порядку, міліція виступає як орган, наділений контрольно-наглядовими повноваженнями, зокрема з охорони природи, які вона, як правило, реалізує безпосередньо в природному середовищі, тобто – під час фактичної охорони природи. Останніми роками природоохоронна діяльність міліції значно активізувалась: зміцнилася взаємодія з іншими природоохоронними органами, громадськістю, окреслилась профілактична спрямованість цієї діяльності, підвищився рівень оперативного реагування на порушення природоохоронного законодавства.

Повноваження у цій галузі потребують їх чіткого закріплення і тлумачення в законодавстві, оскільки недостатньо лише уявлення про те, що означають поняття контроль і нагляд (а саме вони постійно вживаються в нормативних актах МВС, що регламентують правоохоронну діяльність міліції), що призводить на практиці до порушення.

Контроль і нагляд є самостійними формами правозастосовної діяльності органів державної влади і управління. В галузі охорони природи контроль поділяється на внутрішньовідомчий і позавідомчий. Внутрішньовідомчий контроль покладено на міністерства і відомства, які використовують об'єкти природи у своїй господарській діяльності. Приміром, Державний комітет лісового господарства України виконує внутрішньовідомчий контроль за використанням та охороною лісів через свої структурні підрозділи – лісгоспи.

Міліція здійснює позавідомчий контроль за раціональним використанням і охороною об'єктів природи в межах, наданих їй державою повноважень, самостійно або взаємодіючи з іншими природоохоронними органами державного управління[1, с.13]. Такий контроль здійснюється у формі патрулювання, обходів, об'їздів, виставленням постів спостереження, проведенням природоохоронних рейдів тощо, як безпосередньо в природному середовищі, так і за межами конкретних природних об'єктів. Це і відрізняє природоохоронні функції міліції від завдань інших правоохоронних органів, зокрема, прокуратури, суду тощо.

Міліція має перевіряти виконання наявних правил і положень, встановлювати правопорушників, затримувати їх, складати протоколи, проводити профілактичні заходи, а також доводити інформацію про виявлення порушення до відома відповідних компетентних органів, які зобов'язані вживати необхідних заходів впливу стосовно правопорушників природоохоронного законодавства.